

говорим за толкова други. Не е ли време къщата на Иван Д. Шишманов да се преустрои в дом музей на името на големия учен, демократ и общественик? И този дом може да съх-

рани и дейностите по издаването на „Сборник за народни умотворения и народопис“.

Тодор Ив. Живков

НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ — ПОЕТЪТ И ЧОВЕКЪТ

(„НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ“ от ЕЛКА КОНСТАНТИНОВА. Поредица „Творчески портрети“. С., изд. „Народна просвета“, 1988)

Символистичното направление, появило се в литературата в края на миналия век, е измежду най-ярките акорди, които бележат както апогея, така и края на т. нар. „belle époque“. Но то е и едно от основните зена в поредицата от модернистични превъплъщения, които продължават и през ХХ в. При него се наблюдава *ново обръщане* към същите проблеми, пред които се бе спряло и отминалото столетие.

Краевековната (според определението на Ст. Михайловски) ситуация, в която се намираме сега, ни дава право на обобщения и това е още една от причините, поради които мнозина съвременни изследователи с внимание се взират и разнищват последните десетилетия на т. нар. „fin de siècle“. Защото, както пише канадският учен Ж.-М. Пакет (в „Народна култура“, бр. 33—34 от 12. VIII. 1988 г.), „имаме нужда от отправни точки в миналото“.

У нас неколцина известни литератори вече направиха ценен принос в осветяването на българския вариант на символистичното направление. Между тях не могат да не бъдат споменати имената на Симеон Хаджикосев, Розалия Ликова и Стоян Илиев, които са автори на по няколко задълбочени проучвания, посветени на тази проблематика.

Един от поетите символисти, чието творчество между другото е забележително и с това, че отразява последователно както върха, така и заляза на българския символизъм, е Николай Лилиев. На неговата прекрасна поезия са посветени твърде много изследвания. Само през 80-те години се появиха например монографията „Николай Лилиев — син на обезверен жребий“ (изд. „Български писател“, 1987 г.) на Стоян Илиев и „Николай Лилиев — поет на естетическата хармония“ (из „Портрети на български символисти“, изд. „Наука и изкуство“, 1987 г.) на Розалия Ликова. Не може да не бъде споменато и чудесното издание „Н и к о л а й Л и л и е в. Поезия“ (изд. „Български писател“, 1986 г.) под редакцията на Елка Константинова и Надежда Александрова.

Преди време по повод на една юбилейна годишнина на поета Елка Константинова, авторка на редица статии, хвърлящи светлина върху неизвестни страни от творчеството и личността му, беше отбелязала: „Да се пише за Николай Лилиев е много трудно и отговорно.“ Но, преодолявайки трудностите, които неминуемо възникват пред всеки изследо-

вател, докоснал се до ефирната и изящна Лилиева поезия, Елка Константинова с подчертано чувство на отговорност пред българските читатели успешно се е справила със задачата да направи за тях поета и човека Николай Лилиев близък и познат. След многогодишно и задълбочено проучване на творчеството и архива на Лилиев и като се позовава на своите лични спомени и наблюдения, авторката разширява поредицата „Творчески портрети“ с още един — този на Николай Лилиев, „поетът на красотата и девствеността, който довежда българския стих до виртуозно съвършенство“ — според определението на Гео Милев.

Петдесет и пет години Николай Лилиев е измежду централните фигури в културния живот на България. Стъпка по стъпка, но сбито и синтезирано авторката проследява този път. Път на български интелектуалец, за когото тя върно отбелязва, че поетът е „рожба и еманация на някогашната българска патриархална моралност, но преди всичко рожба и еманация на вечните национални добродетели“. Такъв творец, макар и блиск символст от европейска величина, не може да не обогати българския вариант на направлението с нещо типично свое, но което същевременно е залегнало и в основата на неговата национална специфика. И Е. Константинова го откроява още в началото на своя труд. Това е убеждението на Лилиев, че красотата, поезията и нравствеността са идентични понятия. Поетът прещенява и обществените явления, и естетическите стойности от морално-етична гледна точка. Друго важно заключение, което авторката прави по-нататък и което отново е във връзка с българската специфика на направлението, е, че в основата на символистичната поезия — изобщо един своеобразен интелектуален и нравствен бунт, дължащ се на „погнусата от обществения живот“, е залегнала характеристиката за нашите поети от дебеляновско-лилиевски тип мечта за нравствено прераждане на българското общество. Тази мечта сродява поколението на българските символисти с ярката и по възрожденски борбено-титанична и романтична фигура на Печко Славейков, Елка Константинова отбелязва още нещо много съществено за българското символистично направление: за разлика от западноевропейския и руския символизъм, българският вариант „не е школа, а културно обществено явление, ново творческо верую, борба за повече и по-висока

култура и духовност на нацията". Напълно верни са и изводите, които авторката прави при съставката между Яворов и Лилiev, обяснявайки причините за изчерпването и замлъкването на последния. Но тя не пропуска да отбележи и значителната промяна в цялостното развитие на поета, която е очевидна още в цикъла „Париж“ (1912 г.) и е най-ясно доловима в последния му цикъл „При морето“ (1934 г.). В края на своя труд авторката не пропуска да отбележи огромния принос на Н. Лилiev в развитието на новата българска култура и като драматург на Народния театър, и като преводач. Важни са и наблюденията ѝ за приноса на българския вариант на символистичното направление за по-сетнешния развой на българската литература.

В някои твърдения на Елка Константинова, като например за причините за бързото из-

черпване на западните и руските символисти (с. 34) или за това — на какво се дължи „засиленият нравствено-хуманистичен патос“ в стиховете на Яворов и Лилiev (пак там), не са разкрити всички причини, а само някои, и то не най-съществените. Но това се дължи по-скоро на стремежа към съблюдаване на обема на подобно изследване. В случая много по-съществени са характеристиката, която авторката прави на поезията на Николай Лилiev и открояването на спецификата на българския вариант на символистичното направление, както и подчертаването на неговия принос.

Книгата на Елка Константинова завършва с изчерпателен животопис, който е удобен и подръчен справочник за всеки, който се занимава с творчеството на Лилiev.

Светла Гуляшка-Балканска

„СЛАВЯНСКИТЕ ЛИТЕРАТУРИ В БЪЛГАРИЯ. ПРОБЛЕМИ НА РЕЦЕПЦИЯТА“, сборник. С., изд. на Софийския университет, 1988. 351 с.

Рецепцията на славянските литератури в България и на България в славянските литератури е връстница на научната славистика. И ако през Възраждането произведенията с българска тематика в генетически родствените ни литератури превиншават преводите от тях на български, след Освобождението интересът към художественото творчество на поляци, чехи, словаци, сърби, хървати и словенци става все по-интензивен. В края на века славянските литератури се изучават в нашите средни училища, а с основаването на софийската Алма Матер заемат място сред университетските дисциплини, преподавани и до днес. Благодарение на творческата всеотдайност на няколко поколения преводачи на български език вече са представени почти всички значителни славянски автори. Но с течение на времето огромният брой преводи и съпровождащите ги разпознавателни изследвания парадоксално превърнаха безспорните си достойнства поотделно в липса на системност като цяло. С методологическото си и гносеологическото износване единственият български ориентир в славянската словесност — „Очерци по история на славянските литератури“ (1958—1963) от Ем. Георгиев — открил необходимостта натрупаната в продължение на повече от столетие фактография да прерасне в систематизирана фактология.

Целенасочените усилия на нашата университетска и академична славистика през последното десетилетие вече дават резултати. Излезе на печат първата българска „История на чешката литература“ (1986—1989) от Ив. Павлов, В. Тодоров и Хр. Балабанова, появиха се частични синтеси на полската и южнославянските литератури: „Пътят на едно Възраждане“ (1987) от Б. Биолчев (рецензирана от сп. „Литературна мисъл“) и „Сходни процеси и явления в литературите на балкански-

те славяни“ (1988) от Л. Кирова, предстои издаването на „Речник на славянските писатели“.

Впечатляващо място в тази поредица заема и появилото се в навечерието на X международен конгрес на славистите колективно изследване „Славянските литератури в България. Проблеми на рецепцията“. След опита на Боян Пенев да насочи преводите от полски с оглед на нуждите на българския литературен процес, това е първото мащабно проучване на рецепцията, съобразено преди всичко с историята и историческата поетика на нашата литература. В хронологическо отношение сравнително малобройният петнадесетчленен колектив е обхванал периода от раннохуманистичните славянски литератури до 70-те години на нашия век, а в пространствено — предимно полската, чешката и сръбската литератури и „кооптираните“ към тях моменти от рецепцията на източнославянските литератури у нас. Сборникът е композиран върху принципите на временната последователност и зоналната подялба на материала, като известно изключение правят началните статии, разглеждащи важни методологически и теоретически въпроси на рецепцията и превода на славянските литератури в България.

В краткия предговор и първата статия „Славянската литературна рецепция и историята на българската литература“ съставителят на сборника Боян Ничев очертава изходните методологически позиции и крайната цел на колективното изследване. Той съпоставя вътрешнонационалната рецепция (доста оскъдно проучена), установяваща „социалната съдба на художествения феномен“, с рецепцията на славянските литератури у нас, които „представляват пръв етап по пътя на нашата литература към европейските и същевременно по пътя на нейното собствено